

Panait Istrati

MINKA ABLA

~ fransızca aslından çeviren: deniz yücel sylvestre ~

antik
batı
klasikleri

Minka Abla

MINKA ABLA

Çayağzı

Obur Tuna'ya kendini teslim edeceği yere gelmeden hemen önce, Siret Nehri'nin yatağı, Braila ve Galat'ın arasına yayılan kocaman ve verimli bir tarlaya dönüşür. Yerlilerin, “Çayağzındaki-ler” dedikleri bu yer öylesine geniştir ki enlemesine geçmek en az iki saati alır.

Bu nehir yatağının alışılmadık genişlik ve büyüklüğüne buranın yaşlıları kendilerince açıklamalar getirirler. Siret Nehri'nin biz insanlarınki gibi bir ruha, hem de hırslı bir ruha sahip olduğunu anlatırlar:

Bukovin'den yola çıkmasının ardından, yol üzerinde âşık olduğu kızı baştan çıkaran inatçı Siret, “Bistrita” adındaki sevdalısına, onun güzelliği karşısında kıskançlıktan rengi solacak olan, yeryüzündeki en güzel narların ve portakalların yetiştiği toprakları gösterebilmek için, kendi imkânlarıyla, kızın yolunu ta Karadeniz ve ötesine doğru değiştirmeye karar verir.

Hoppa ve azgın bir nehir olan Bistrita, sevgilisinin planına uyarak ona katılır ve beraberce bizim buralara kadar gelirler; ancak birdenbire Tuna nehri onlara:

“Dur! Sadece yollar kesişir, sular asla... Hele ki bir ırmak koca nehrin önünü kesmeye hiç cesaret edemez.” der ve bu şekilde onların yolunu keser. İşte o zaman Siret, çılgına dönüp yatağını genişletme zorunluluğu hisseder. Tuna kadar, hatta Tuna’yı geçecek kadar genişler; zira içinde, sevgilisine altın kıyıları olan bu denizi gösterme arzusu vardır. Ancak güçlerin eşit olduğu bir kavga değildir bu. Yaşlı nehir o kadar büyük ve güçlüdür ki Siret ve Bistrita, tek vücut olmalarına rağmen ona yenilirler ve Tuna her ikisini birden yutar. Oysaki biz, “Çayağzından olanlar” onların bu tutkulu oynaşmaları sayesinde bugün bu topraklardan yararlanabiliyoruz. Çünkü onlar, önüne çıkan her şeyi silip süpüren azgın Tuna’ya genç ruhlarını teslim etmeden önce birbirlerini burada sevdiler.

Gerçek şu ki: Bazen onların bıraktığı mirasın bedeli bize çok pahalıya mal oluyor; çünkü onlar on yılda bir eski hayallerini hatırlayarak, baş eğmez bir coşkunlukla zincirlerinden boşanırlar. İşte o zamanlarda insana, onları hiçbir şey tutamaz gibi gelir. Pırlı pırtımız, ağıllarımız, kümeslerimiz; kedilerimiz, köpeklerimiz, domuzcuklarımız ve sefaletimizle beş para etmezler gibi süpürülürüz ve hasadımızdan da eser kalmaz. Tüm bunların sonunda, suyun üzerinde sadece kulübelerimizin çatısı görünür. Çayağzı, Braila Ovası’ndan Galat Ovası’na kadar tamamen su altında kalır. Bizse onların üzerine kulübelerimizi inşa ederek aşıklarımızın sınırlarının yatışmasını bekleriz. Sonra, her şey normale döndüğünde ortalık bir harabe hâlini alır; ama her şey yenidir. Eskisinden de yeni; zira aşkın öfkesi her zaman doğurgandır.

***

Braila'dan Galat'a kadar yayılan ova, yani Siret Vadisi, içinizi arzu hissiyle doldurur. Burası, tutkulu unsurları barındıran ve arzuyla döllenen topraktan bir karındır. Bu tutku insanoğluna çok şey vaat etmiş, ama arzu dışında hiçbir şey için güvence vermemiştir. İşte, yüreğimizin varoluşa kafa tutmasını, hissettiğimiz doyumu azaltarak kör talihe karşı savaşmasını sağlayan, bu arzudur.

Budapeşte-Tuna treni, bu iki ovayı birbirine bağlayan uçsuz bucaksız ve Çayağzı'na doğru çıkıntı yapan mendireğin üzerinden geçerken, ciğerlerinizi hiç de tanıdık olmayan belli belirsiz bir sonsuzluk hissi doldurur. Sanki uzun süredir gözden düşmüş bir aşkı yeniden hatırlıyormuş gibi olursunuz. Büyük bir boşluğu dolduran dağınık bir ışık, sizi ebedî bir duyarsızlıktan uyandırır. Burada aslında, uzayıp giden demiryolu katarı, birkaç muhteşem bataklık kuşu, merakla kompartımanın içini gözetleyen veya tren yolu geçitlerinde şapkalarını çıkararak tüm trene biraz da çekinerek selam veren köylüler dışında görülecek pek bir şey yoktur. Uzaklarda, oraya buraya gelişigüzel saçılmış kulübeler, küçük mutluluklara meydan okurcasına ortaya çıkıverir. Mevsime göre insanlar ve hayvanlar köy yaşamı içinde birbirlerine karışırlar. Hepsi bu... Burada göz kamaştırıcı doğadan, medeniyetten eser yoktur.

Çayağzı'nda, toprağın Tanrı'yla boy ölçüşmekten başka bir amacı yoktur. Toprak, Tanrı'ya kendi zengin öz suyunu sunar, tüm alın terini ortaya koyar; ancak iş hasat almaya geldiğinde görünmez bir el, tüm kazanılmış olanı vaatkâr olduğu kadar tehditkâr bir edayla tartar.

“İşte” der Tanrı, “bolluk içinde yaşamak için eşelemenin yeterli olacağı cömert bir toprak. Seni bu iki tiranın ellerine teslim ediyorum: Siret ve Tuna. Bunlardan birinin veya her ikisinin birden suları seni -tam da kuraklıktan korkmamaya, semirmeye baş-

ladığında- çarpsın diye. Böylece beni, gücümün en sevdiğim yanıyla yeniden hatırlayacaksın: Arzu.”

Arzu, Çayağzındakiler için, yaşadıkları bataklık çukurlarını dolduran belirsizliğe rağmen mükemmele inanmadaki devamlı bir ihtiyaçtır. Siret'ten çaldıkları topraklarından ötürü mutludurlar. İlkbahar ve sonbaharda gürüldeyen nehre kulak kabartırlar. Şehvetli nehri görmekten memnun bir edayla kendi kendilerine, suların ne zaman zavallı kulübelerini yutuvereceğini sorarlar; sanki bu hiç umurlarında değilmiş gibi.

Gökyüzünün, onların babadan oğula sürüp giden köy yaşamlarını kutsadığının bilincinde, "Bir versin, pir versin." mantığıyla sabanlarını ta Siret'in kıyılarına sürerek bol bol tohum ekerler; ancak su bastığında nehir, hasatlarının yarısından fazlasını ellerinden alır. Tabii, evleri dahil her şeyi bırakıp yüksek ovalara kulübeler inşa etmek üzere tabanlarını yağlamaları gerekmezse. Ağilları, kümesleri için de durum farklı değildir. Birçok hayvan yetiştirir, "Çayır ve su burada, biz de kullanırız." derler. Bu doğrudur işte. Oysaki bu hayvanların yarısı, zaten evlerine iki adım uzaklıktaki binlerce hektarlık bataklıklarda barınan ve hayvanları kendi malıymış gibi aliveren hırsızlara; tilkilere, kurtlara yem olur.

"Fark etmez, insanoğlu felaketler için yaratılmıştır." der Çayağzı köylüsü. Onların gözünde verimden emin olmak hiç de hoş görülmediğinden, topladıkları bir avuç ürün Tanrı'nın lütfu gibi görünür. Siret'in sahip olduğu topraklardan tutun da tüm varlıkları olan zavallı hayvanlarına kadar hiçbir şeyin kendilerine ait olmadığına inanmışlardır. Ancak yine de hayvanlarını, çoğu zaman geri dönmedikleri tehlikeli otluğa emanet etmezler.

Toprakla savaşmak, topraktan verebileceğinden de fazlasını istemek ve ummak; buna karşın sadece gerekli olan miktara, çok-

lukla daha da azına, bazen de hiçbir şeye sahip olmamak... Evlerinin bahçe çitlerinin sadece hayvan saldırılarından korunmaya yaradığı, ev sahibinin evde olmadığını kapıya taktığı kilitten anladığımız veya bir genç kızın, çetin kış gecelerinde, sevdalisına vermek üzere yalnızlığını katarak geceliğini işlediği Romanya'nın bu yöresindeki insanları insanlaştıran işte bu unsurlardır.

Orada ufuk insana daha da yakındır; gök kubbe daha yüksek ve daha kabarıktır ve bakışlarımızı çevirdiğimiz her yanda vaatler ve tehlike yan yanadır. Bu, Çayağzı'ndaki köylülerin kullandığı şu deyimi de haklı çıkarır: “Ne yapacağımı bilmediğim zamanlarda kollarımı gökyüzüne açar, başka şey düşünürüm.”

Bu, umutsuzluk değildir. Bu, insana haykıran arzunun ani uyanışıdır:

“Her şey senin için. İnsanı reddeden hiçbir şey görülmemiştir.” Böylece insan, sahiplenmenin doymuşlukta değil; biraz, uğrunda çetin savaş verilen dokunaklı memnuniyette, ama en çok da hayatın büyük çağrısı olan arzuda olduğunu anlar.

Nisan sabahı, güneş doğup da yeni bir ışıkla yüzünü yıkadığında gür yeşil tüylü, sürülmüş topraklar sınırsız bir sevinçle insanın göğsünü kabartır. Bu manzaranın karşısında insan, at arabasında ayağa kalkarak kırların seyrine dalıp yüksek sesle bağırır:

“Tanrım ne kadar da güzel!”

İnsan daha sonra değil, işte tam o sırada tüm emeğinin karşılığını almıştır; hatta haftalarca mısır veya arpa unundan yapılmış şu berbat lapayı bile artık mutlulukla yutmakta ve hazmetmektedir.

Çayağzı sakinleri için arzuyu takip eden saatler, sıradan bir mutluluk veya kahramanca bir çılgınlıktan ibarettir. Birinci durumda, yani bolluk olduğunda bir domuz yavrusu satın alır,

Noel'de yemek için beslerler. Vücutlarını ağırlaştırıp ruhlarını yutan âlemler yaparlar; ancak bu sadece beş ya da altı ay sürer. Bu süre içinde çocuklardan birinin evliliğini de aradan çıkarırlar. Bu olay, onları normal zamanlarda hiç olmayacağı kadar tuhaf bir yüzüzlüğe iter, saçmalamalarına sebep olur. Böyle zamanlarda başka istekleri yoktur; aptala dönerler.

Yaşamlarının dörtte üçünü dolduran ikinci durum ise kaybetmeye ve sefilliğe karşı cesaretle kulaç attıkları yarı veya tam bir yıkımdır. Çayağzı sakini, malı elden gittikçe ne yapacağını bilmez hâle gelir ve arzusu artar; gitgide bu arzusu daha da büyür ve ters giden talihine başkaldırır. Kurumuş ya da sular altında kalmış tarlalarından dönüp de ailesinin yanına varınca patlama-ya hazır bir lokomotif gibidir ve:

“Artık çocuklara bir damla bile süt yok. Hepsi pazarda satılacak.” diye bağırır. Bu “hepsi” alt tarafı üç litre süttür. Şimdiden sonra minik ağızlardan sakınacağı şu “damla” da bu iyi yürekli adamın saçmalamasıdır. Çünkü, zaten uzun zamandır çocuklarının en küçüğüne, inek sağıldıktan sonra karnını doyurabilmek için değil, anasının eteğine yapışmış ellerinden kurtulmak ve ağlamasını kesmek için birkaç yudum süt veriliyordur.

“Hepsi pazarda satmak için... Artık Rada ekmek almasın. Sütten kazandığı tüm parayı eve getirsin.”

Şu “ekmek” oburluk meselesidir. Rada her sabah sütü satmak için Braila pazarına gider ve bir litre sütün parasını bir kilo güzelim kara ekmeğe yatırır. Bu ekmeğin o çok değerli dilimlerini de tüm veetlere dağıtırdı; gerçek çörekler gibi... İşte artık bu ekmek de tadılmayacaktı.

Birden tüm bakışlar uzağa, kulübenin tam önünde göz alabil-diğince uzayıp kuzey ufkunu tıkayan yeşillığe yönelecektir. Ora-

sı kurtuluştur. Aslında, adına tam anlamıyla su kamışı denemeyecek, Aziz Siret'imizin insan emeğine ihtiyaç duymadan yetiştirdiği binlerce hektar “*papoura*”nın olduğu bir bataklıkta orası. Papouralar, adına “*rogogina*” denilen güzel hasırlar ve “*koşinitsa*” denilen sepetler yapmaya elverişlidir. Bunlar, öylece demetle veya yük arabaları dolusu da satılır. Papouranın bir benzeri olan “*stouf*” ise sadece bir kamıştır ve yalnızca çatı ve çit yapımında kullanılır.

Bataklıklardan bahsederken oralarda kullanılan isimleri kullanmak hem daha gerçek hem de daha güzeldir: “*Balta*” denir buralara ve Balta'nın Çayağzı'ndakiler için besleyici bir anneden bir farkı yoktur. İşte bunun için sıkıntıya düşüldüğünde gözler buraya çevrilir. Gerçekte, yalnızca sıkıntıda olduklarında değil, Çayağzı verimli olduğu zamanlarda da Balta'yı akıllarından çıkarmazlar. Balta hiç kimsenin malı değildir. Kimse ekip biçemez burayı. Siret Nehri hariç kimsenin ondan bir şey istemeye hakkı yoktur. O ne insandan ne de Tanrı'dan çekinir. Yakılıp yıkıldığında bile, sadece tek bir yaprağını kaybetmiş kocaman bir meşe ağacı gibidir. İşte, bitmek bilmeyen tartışmalar için kullanılan o Rumence söz buradan gelir. “Bu işleri Balta'ya bırakalım.” denir. Bunun anlamı, “Artık bundan bahsetmeyelim. Bu artık söz konusu olmasın”dır; zira Balta bilinmezdir; akıl sır ermez ve sonsuzdur. Oraya ulaşmak, bir kuşun uçuşu kadar kolaydır. Oraya vardığımızda iki yüz adım veya iki yüz mil kat etmiş olursunuz.

Şu çift cinsiyetli, hiçbir insana yaramayan, insan boyunun iki katına ulaşan boylarıyla papoura ve stouf, orada insanı sarmalarlar; hem de kardeşçe. Bilirler ki: Eğer kardeşleri oraya gelmişlerse bu çok mutsuz oldukları içindir; bu da işlerin yolunda gitmediği anlamına gelir. Hem zaten bunu anlamak için gelen kardeşin

kılığına baştan aşağı bir bakmak yeterlidir. Gür saçlarından birkaç asabi tutamının orasından burasından çıktığı şapkasıyla sanki tüm ömrünü bir çöplükte geçirmiş gibidir. Gövdesinin üzerinde zorlukla duran yırtık **ibirbok**,* delik deşik ve öte yandan da yamalı **nadragisi**** kılı bacaklarını, kemikli dizlerini ve pek de normal gözükmeyen poposunu gözler önüne serer. Üzerindeki **obieie***** bacaklarını sanki iki ağaç gövdesiymiş gibi gösterir. Lime lime olmuş **opincisi****** artık ayaklarını korumaktan uzaktır. Aslında onu, neşeli görüntüsü ile değil de üzerindeki giysilerle değerlendirmek lazımdır. Adamın iri görünümüne ve şakacı hâline aldanmamak gerekir. Zira uykuyla yanıp tutuşan bu sevimli adam, hâlâ kendi kendisiyle dalga geçmenin bir yolunu bulabilmektedir. Kendisini hayranlıkla seyreden bir tavus kuşu edasıyla gülmekten yerlere yatar, bir topaç gibi kendi etrafında dönerek parmaklarını şaklatır, taklalar atar, matrak ve çok bilinen halk şarkıları söyler:

Să-ă dai fa - ta du - pă mi - ne, pă - rin - te I - cki - me!

Si - i stu - di - a du - pă porci, pă - rin - te I - cki - me!

Köyün papazının evlenecek yaşa gelmiş bir kızı vardır. Yüklüce çeyizi olan kızına da –doğal olarak– bu çeyize layık bir damat bekler; en azından bir noter olsundur damat. Oysa şimdi, köyün

* İbirbok: Gömlek (ÇN)

** Nadragi: Pantolon (ÇN)

*** Obieie: Eskiden Rumen köylülerinin çorap yerine bacak ve ayaklarına doladıkları kumaş parçaları (ÇN)

**** Opinci Çarık (ÇN)

Minka Abla

en beş para etmez serserisi kızını ondan istemektedir. Bu, baştan aşağı lime lime olmuş, kendisine yakıştırılmış unvanın farkında bulunan ve bundan hiç de şikâyeti olmayan, hatta kendi kendisiyle dalga geçen adam, papaza hiç aldırmadan komik bir şekilde söylediği şarkıyla ondan kızını ister.

“İkim Baba kızını bana vereceksin.

İkim Baba tüm emeklerin yabana gitsin...”

Papaz çılgına döner. Köy halkı eğlenir ve bu beş para etmez paçavralar içindeki adam, böylece diğer sıfatlarının yanına “aslında gerçekten ihtiyaç duyduğu” cana yakınlığını da katar.

Günlerin değişmeden sürüp gittiği Balta’ya işlemiş olan şey, arzudan ağırlaşmış yüreklerin hissettiği ve toprak ile gökyüzünün kendilerine vermeyi şiddetle reddettiği, işte bu ihtiyaçtır.

Să-ă dai fa - ta du - pă mi - ne, pă - rin - te I - cki - me!

Si - i stu - di - a du - pă porci, pă - rin - te I - cki - me!

Adam kendi kaderiyle boy ölçüşerek hayatının son kaynağına biraz da delice eğlenerek varır :

Ancak burada, bu sınırsız Balta’da bu adamı görecektir bir insan gözü, onun mutlu mırıldanmalarını duyacak bir insan kulağı yoktur. Burası doğal duyarsızlık imparatorluğudur. Papoura ve stoufun kardeşliklerinin dehşeti sizi ele geçirir. Bir dokunuşuyla ellerinizi ve yüzünüzü donduran yapışkan bir soğuk hakimdir buraya. Her şey dondurucu, nemli ve düşmancadır. Burnunuzun ucunu göremezsiniz. Önünüzdeki çalılırları keserek ilerler, kendi-

nize yol açarsınız. O vakit ayaklarınız, tabanlarınız çatlayarak toprağın kanyla zenginleşmiş çamura batar, sarmaşıklar, yapışkan ve yassı yılanlar gibi boğazımıza dolanıp ibirbok ile teninizin arasına girer. Sonra yolunuzu kaybedersiniz. Eğer gökyüzü kapalıysa köyün hangi yönde olduğunu bilemezsiniz. Dünya adamın etrafında döner. Toprak, yalnızlığın ne demek olduğunu anlatsın diye dünyada tek başına olan adamın etrafında özellikle döner. Ancak, insan toprak ve yalnızlıktan çok daha güçlüdür. Uzaklık ve yüksekliğin ötesindedir o. Bir sıçramayla ortaya çıkıveren, etrafını çevreleyen uçsuz bucaksız bitki örtüsüne benzeyen anıları vardır. Tek başına, çalı çırpıların üzerine oturup bir sigara sarar ve ailesinin, üstündeki paçavraları çıkarmak, ayaklarını yıkamak ve ineğin yavruladığını haber vermek üzere kendisini beklediği evini düşünür. Bu düşünce köyün yolunu hemen bulabilmesini sağlar.

Hayır, yeryüzünde kaybolunmaz. Hele hele arzuyu seven insanların olduğu ve böylesine dolu bir geçmişe sahip, hâlâ kendileri için olaylar yaratan Balta'nın bulunduğu Siret Nehri'nin ağzında kaybolunmaz.